

Ο πνευματικός βίος των αρχαίων Κυπρίων

Συνεργασία Έλενας Παπαπέτρου

Η επική ποίηση στην Κύπρο Εξέλιξη και διάδοση του έπους από τον Ελληνικό χώρο στην Κύπρο.

Το πρόγραμμα Μέσης Εκπαίδευσης περιλαμβάνει το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών, βασικό και απαραίτητο για τη μόρφωση των νέων Ελλήνων, εφόσον μέσα από τα αρχαία συγγράμματα διδάσκονται τα ιδεώδη και οι ανθρώπινες αξίες. Είναι αναγκαία για την τροφή και διάπλαση του πνεύματος, τη διαμόρφωση σε αντίθεση με την ψυχρή τεχνολογία των δύο τελευταίων αιώνων, που τείνουν να διαπλάσουν τον άνθρωπο σε μηχανή.

Η επιλογή των Αρχαίων Ελληνικών κειμένων έγινε κάποτε και συνεχίζει να είναι η ίδια ως σήμερα. Περιλαμβάνει μεν τα αριστουργήματα του ελληνικού πνεύματος, όπως τα ομηρικά έπη και μέρος του αρχαίου ελληνικού γραπτού λόγου, την τραγωδία. Επεμβαίνουν και τα φιλοσοφικά κείμενα που δεν είναι παραλειπτέα, γνωρίζοντας την ανωτερότητα της ελληνικής φιλοσοφίας.

Νεαρή φιλόλογος στον πρώτο της διορισμό, εκφράστηκε με λύπη για το

πρόγραμμα που είχε να παραδώσει, λέγοντας «έχω μια τραγωδία να διδάξω και αυτή περιλαμβάνει αυτοκτονία!». Αντίθετα, δεν προνοείται ούτε προτείνεται καμιά κωμωδία, παραμένοντας είκοσι πέντε αιώνες

μετά στην αριστοτέλειον αυστηρότητα. Παρά αυτά, ο φιλόσοφος του πνεύματος, ο κωμικός Αριστοφάνης άφησε έργο ευχάριστο, κωμικό, άξιο ανάγνωσης μέσα από το δικό του νόημα.

Η αρχαία Ελλάδα διέπρεψε σε συγγραφικό έργο, από τον 5ο αιώνα εκτός του Ομήρου που προηγείται συγχρόνως, όμως, η Κύπρος ανέπτυξε δική της λογοτεχνία, με Κύπριους συγγραφείς, της ίδιας υπό-

στασης με τους Έλληνες.

Για τα υπέροχα και αξιόλογα αυτά έργα, Κύπριων επικών ποιητών, σπάνια κανείς αναφέρεται, η διδακτική ύλη των σχολείων δεν τα περιλαμβάνει, είναι εντούτοις, τα πλησιέστερα σ' ένα Κύπριο.

Όλοι εμείς οι Έλληνες και ειδικά Έλληνες-Κύπριοι, είμαστε υπερήφανα προσκολλημένοι στα αρχαία κείμενα και αναζητώντας τελευταία, στοιχεία για αρθρογραφία ανάμεσα στον Πλάτωνα, τον Πausανία, τους τραγικούς, Ευριπίδη, Σοφοκλή και Αισχύλο, το χέρι μου με τράβηξε τυχαία μέσα από τη συμπυκνωμένη στήλη βιβλίων της βιβλιοθήκης, μικρό και διακριτικό βιβλίο, με τίτλο «Τα κύπρια έπη», Χρίστου Χαρ. Ξυδά, Εθνικό και

Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εναίσιμος διατριβή επί διδακτορία, Αθήναι, 1979. Το άνοιξα με απορία, σκεπτόμενη ποια είναι τα Κύπρια Έπη και άρχισα να διαβάζω και πέρασα στη μελέτη μιας εναίσιμου διατριβής, πραγματικού αριστουργήματος, ιστορίας αρχαιολογίας και ποίησης.

Υπάρχουν λοιπόν, τα Κύπρια Έπη, ισάξια σε θέμα, ύφος και ήθος των ελληνικών.

Τα Κύπρια Έπη και η καταγωγή τους

Τα Κύπρια Έπη είναι το σπουδαιότερο ποίημα που δημιουργήθηκε στην Κύπρο από τους ποιητές της. Αυτά, τα Κύπρια έπη, επαινούνται για τη γλώσσα τους και την αφθονία των μύθων, στα οποία οι μύθοι των πανάρχαιων Ελλήνων κατοίκων της νήσου θα κατείχαν σημαντική θέση

και μάλιστα όσοι απέβλεπαν στην πολιούχο της θεά και στον αρχιερέα της, Κινύρα.

Πιθανότατα, απαγγέλλονταν στην Παλαίπαφο κάθε χρόνο κατά τη διάρκεια των εορτασμών για τη θεά, αλλά και σε άλλες πόλεις της νήσου, ιδίως τη Σαλαμίνα και τους Σόλους.

Από τους πρώτους στίχους των ύμνων αυτών φαίνεται ότι είναι ύμνος προς την Αφροδίτη, «Κυπρογε-

νή Κυθέρεαν σείσομαι ήτε βροτοίσι
 μείλιχα δώρα δίδωσιν, εφ' ημερτώ δε
 προσώπω αεί μειδιάει και αφ' ημερτόν
 φέρει άνθος. Χαίρε, θεά Σαλαμίνος
 εύκτιμένης μεδέουσα και πάσης
 Κύπρου, δος δ' ημερόεσσαν αιοδήν.
 Αύταρ εγώ και σείο και άλλης μνή-
 σομ' αιοδής».

Αν και αυτός ο ύμνος αποδίδεται από ορισμένους στον επικό ποιητή Όμηρο, έχει υποστηριχθεί από άλλους, ότι μόνον ένας Κύπριος θα μπορούσε να γράψει ποίηση προς τη θεά προστατίδα της νήσου. Ακόμα και αυτός, ο έκτος ύμνος στην Αφροδίτη, του Ομήρου, δεν μπορεί παρά να ανήκει σε Κύπριο ποιητή.

Η αρχαία ελληνική ποίηση έχει την καταγωγή της στα Μυκηναϊκά ανάκτορα. Τα άσματα-έπη τα έψαλλαν οι αιοδοί όταν ο βασιλιάς φιλοξενούσε επισκέπτες, στην κοινή διάλεκτο, τους έπους. Η σύνθεση του έπους είναι προφορική, εμπλουτιζόταν δε συνέχεια. Όταν κατέρρευσε ο Μυκηναϊκός πολιτισμός, παρά τους σκοτεινούς αιώνες που ακολούθησαν το έπος διατηρήθηκε, έγινε δε πλουσιότερο με νέα θέματα όπως ο Τρωικός πόλεμος. Μετά την πτώση των Μυκηναίων, οι Μυκηναϊοί πολίτες κατέφυγαν στην Αθήνα, στα νησιά του Αιγαίου, στην Μικρά Ασία, και την Κύπρο. Αυτοί μετέφεραν την τέχνη του έπους μέχρι την Κύπρο, σε μια νέα

κοινωνική κατάσταση, αριστοκρατική μεν, αλλά που έψαλλε το Κοινόν

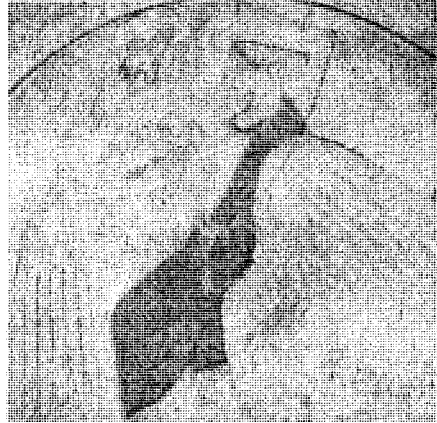
Μυκηναϊκόν παρελθόν, το ενώνον τους Ίωνας. Οι επικοί ποιητές συμμετείχαν πλέον, κάτω από την επίδραση των νέων συνθηκών, σε λαϊκές συγκεντρώσεις και από τον 9ο αιώνα π.Χ. απαγγέλουν ποιήματα στις θρησκευτικές γιορτές. Τα Πανιώνια, γιορτή προς τιμή του Ποσειδώνα του Ελικωνίου, είχαν τα νέα αυτά χαρακτηριστικά, τα οποία ικανοποιούσαν σκοπούς θρησκευτικούς, παιδευτικούς, πολιτικούς που συντελούσαν στη δημιουργία πολιτικής ενότητας και πειθαρχίας. Με τον τρόπο αυτό τα έπη, που απαγγέλλονταν από επαγγελματίες ποιητές, τους ραψωδούς,

παρουσιάσθηκαν όπως το αναφέρει ο Ησίοδος «Έργα και Ημέραι» στους ποιητικούς διαγωνισμούς. Η δημοτικότητα του έπους, ωθεί τους ραψωδούς να ταξιδεύουν σ' όλα τα μέρη του ελληνισμού, όπου φθάνουν στην Κύπρο, που ήταν πολύ πλησίον των Ιωνικών κέντρων του έπους.

Η επική παράδοση στην Κύπρο έχει τα θεμέλια της στους εορτασμούς προς τιμή της Αφροδίτης, οι οποίοι από τον 9ο αιώνα π.Χ. και μετά είναι πολύ δημοφιλείς. Αισθητή ήταν η ανάγκη για τους Κυπρίους, δημιουργίας ποιημάτων, στα οποία θα εξυμνείτο η θεά. Δύο αξιόλογοι επικοί ποιητές ήταν Κύπριοι, ο Στασίνος ο Κύπριος και ο Ηγησίας-Ηγησίνος-ο Σαλαμίνιος, και οι δύο εθεωρούντο ως οι ποιηταί των Κυπρίων. Ο Ηγησίας είναι αξιομνημόνευτος για τους Ύμνους του στην Αφροδίτη και θεωρούνταν ισότιμος με τον Ησίοδο, ο δε Στασίνος, αναδείχθηκε ανώτερος από όλους με τα αθάνατα Κύπρια Έπη. Ακόμα και ο Όμηρος θεωρείται Κύπριος, από την Σαλαμίνα και ποιητής των Κυπρίων επών. Άξιο είναι να αναφερθεί, ότι ο Όμηρος πάντρεψε την κόρη του με τον Στασίνο και κατά την παράδοση η προίκα της ήταν τα Κύπρια, όπως το αναφέρει ο Σούδας. «Θυγάτηρ Αρσιφόνη δε ην έγημε Στασίνος.....,εις προίκα δε συν χρήμασι δοθήναι τω Στασίνω».

«λέγεται δε κακείνο προς τούτοις, ότι άρα απορών εκδούναι τη θυγατέρα έδωκεν αυτή προίκα έχειν τα Κύπρια».

Ειδικοί υποστηρίζουν τη θεωρία ότι οι

Ομηρικοί Ύμνοι, προς τιμή της Αφροδίτης, γραμμένοι σε γλώσσα που μοιάζει με τα Κύπρια, γράφτηκαν για να ψάλλονται στην Κύπρο, ίσως δε να αποτελούν προοίμια των κυπριακών επών. Παρόμοιος Ύμνος βρέθηκε σε ανασκαφές στο ναό της Αφροδίτης στην Πάφο. Υποστηρίζεται δε η θεωρία ότι όπως τα Πανιώνια δημιούργησαν την Ιλιάδα, και τα Δήλια την Οδύσσειαν, έτσι και οι εορτασμοί της Αφροδίτης δημιούργησαν το αυτοτελές έπος, όπου κυρίαρχη μορφή είναι η θεά Αφροδίτη.

Ο όρος Κύπρια, ή συνδέεται με την ονομασία Κύπρος, ή προς τιμή του ποιητή ή συνδέεται με το επίθετο της Αφροδίτης «Κύπρις», δηλώνει δε το

σύνολο των εορταστικών και θρησκευτικών εκδηλώσεων προς τιμή της Κύπριας θεάς.

Βάσει της θεωρίας αυτής, η κυπριακή ποίηση έχει τις ρίζες της στην εποχή του Κινύρα και του Εύκλου, στους προομηρικούς αιώνες. Από τους αρχαιότερους ποιητές της Κύπρου, είναι ο Σαλαμίνιος ραψωδός Εύκλος, σύγχρονος του Μουσαίου του Λύκου, του Βάκου. Ξέχωρη θέση κατέχει ο Κινύρας, ο μουσοτραφής βασιλιάς της Πάφου και ο μελίρρυτος ποιητής, τόσο εμπνευσμένος ώστε ο Απόλλωνας που διαγωνίστηκε μαζί του στη μουσική τον αγάπησε προφρόνως, όπως λέει ο Πίνδαρος. Ήταν ο κυριότερος λυρικός υμνητής της Αφροδίτης, γι' αυτό και τα μελοποιημένα ποιήματα του ακούγονταν σ' όλο τον ελληνικό χώρο. Η εξέλιξη και η διάδοση της ποιητικής τέχνης στην Κύπρο οφείλεται στους ποιητικούς και μουσικούς διαγωνισμούς που γίνονταν στα Αφροδίσια και τα Αδώνια.

Τι περιλαμβάνουν τα Κύπρια Έπη Με ηρωική έξαρση, επική και λυρική ορμή, εξιστορεί τον τρωικό πόλεμο, τα πρώτα του χρόνια, τα αίτια που τον προκάλεσαν. Ο Δίας αποφάσισε να εξοντώσει το γένος των ανθρώπων που ξέφυγαν από τους θεϊκούς νόμους. Έτσι συσκέπτεται με τη Θέμιδα για τον Τρωικό πόλεμο. Στους

γάμους της Θέτιδας και του Πηλέα, η Έριδα γεννά αντιζηλία ανάμεσα στην Αθηνά, την Ήρα και την Αφροδίτη, για τα καλλιστεία. Αυτές κατά προσαγή του Δία οδηγούνται από τον Ερμή μπροστά στον Πάρη για να κριθούν. Ο Τρώας πρίγκιπας, ήδη, είχε βλέψεις πάνω στην Ελένη της Σπάρτης, και εκλέγει την Αφροδίτη. Φεύγει για τη Σπάρτη, όπου φιλοξενείται από το Μενέλαο και στην απουσία αυτού στην Κρήτη φεύγει με τη βασίλισσα Ελένη για το Ίλιο, όπου και τέλεσε τους γάμους του. Γίνεται αναφορά στον Κάστορα και τον Πολυδεύκη, στη σύσκεψη του Μενελάου με τον Αγαμέμνονα, την επίσκεψή του στο σοφό Νέστορα και την αντίδραση του Οδυσσέα. Ακολουθεί η συγκέντρωση των ελληνικών στρατευμάτων στην Αυλίδα, η υποτιθέμενη θυσία της Ιφιγένειας. Μετά, τα ελληνικά πλοία φθάνουν στην Τένεδο, όπου εγκαταλείπεται ο Φιλοκτήτης. Εξελίσσονται διάφορα γεγονότα, αρχίζουν οι μάχες γύρω από τα τείχη της Τροίας, μέχρις ότου ο Αχιλλέας ζητά να συναντηθεί με την Ελένη. Για το γεγονός αυτό είναι που ο ποιητής γράφει τους μοναδικούς σε ομορφιά στίχους,

...και φόρεσε φορέματα, που οι Χάριτες κι οι Ώρες τα έφτιαξαν και τα βάξανε σ' εαρινά λουλούδια, στον κρόκο, στον υάκινθο που οι

εποχές τα φέρνουν και στην θιολέτ-
τας τον ανθό, του ρόδου τ' ώριο το
άνθος,

...μαζί με τις ακόλουθες καλόγελα η
Αφροδίτη στεφάνια ευωδιασμένα
πλέξανε από τη γης τα άνθια και στα
κεφάλια τα έβαλαν με τα λαμπρά
μαντήλια...

Τα Κύπρια έπη αναφέρονται, όπως
δηλώνει ο Κλήμης ο Αλεξανδρέας,
στα δώρα τα οποία εκόμισαν οι θεοί
στον Πηλέα επί τη ευκαιρία των
γάμων του, γίνεται λόγος για το περι-
φημο δόρυ του Αχιλλέα. Ο Πausanias
αποδίδει τον πνιγμό του Παλαμήδη
στον Διομήδη και τον Οδυσσέα, ενώ
για πολλά άλλα γεγονότα κάνουν
σχόλια, ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης,
ο Αθηναίος, ο Ηρωδιανός.

Τα Κύπρια έπη προηγήθηκαν της Ιλιά-
δος και θεωρούνται ως εισαγωγή του
ομηρικού έπους.

Η επίδραση των έργων του Στασίνου
με τη γλωσσική και τη μετρική τους
σημείωσε ένα από τους πιο λαμπρούς
σταθμούς της αρχαίας ελληνική
λογοτεχνίας. Χαρακτηρίζονται από
υψηλή έμπνευση, μεγαλόστομο, επι-
κό χαρακτήρα, λυρική ποίηση που
διαπνέεται από βαθύ φυσιολατρικό
αίσθημα, όπως η περιγραφή της Ελέ-
νης, όταν οι Χάριτες με τις ώρες και
την Αφροδίτη την βλέπουν να
λαμπροστολίζεται για να αναδείξει
ακόμη την έκπαγλη ομορφιά της. Από

τους κύριους μύθους που περιλαμβάν-
ουν τα Κύπρια έπη, ήταν οι Έγνοι
στην Αφροδίτη και στον Κινύρα, που
τους έψαλλαν στις μεγάλες πόλεις
της Κύπρου κατά την διάρκεια των
εορτασμών της Κύπριδας.

Η επική ποίηση στην Κύπρο επανέρ-
χεται μετά από διακοπή εξ αιτίας των
περσικών πολέμων, υπό βασιλείας
του Ευαγόρα και την Ελληνιστική
εποχή, με τον Κλέωνα τον Κουριέα,
με τα Αργοναυτικά. Οι τέχνες και τα
γράμματα ακμάζουν, η δημιουργία
των ανθρώπων γίνεται ψυχικότερη,
στρέφεται η προσοχή στον εσωτερι-
κό σναιοθηματικό τους κόσμο, στη
φύση, στα έργα των άλλων ανθρώ-
πων.

Ο 3ος αιώνας π.Χ. χαρακτηρίζεται
από τη Νέα Κωμωδία και Φλυακογρα-
φία δηλαδή την αστεία δραματογρα-
φία. Θεατρικές παραστάσεις με ιλα-
ροτραγωδίες και σατιρικές σκηνές
διασκέδαζαν τους βασιλείς, τους
άρχοντες και γενικά όλο το λαό.

Από τους Κύπριους φλυακογράφους
αναφέρουμε τον Ερμεία από το Κού-
ριο και τον Σώπατρο από την Πάφο. Ο
Ερμείας ο Κουριεύς, είναι θεατρικός
συγγραφέας που έγραψε σε ιαμβι-
κούς στίχους. Γεννήθηκε στο Κούριο
τον 3ο αιώνα π.Χ. και στα έργα του
σατιρίζει τους στωικούς φιλόσοφους.
Ο Πάφιος κωμικός ποιητής ο Σώπα-
τρος είναι ένα από τα εξοχότερα